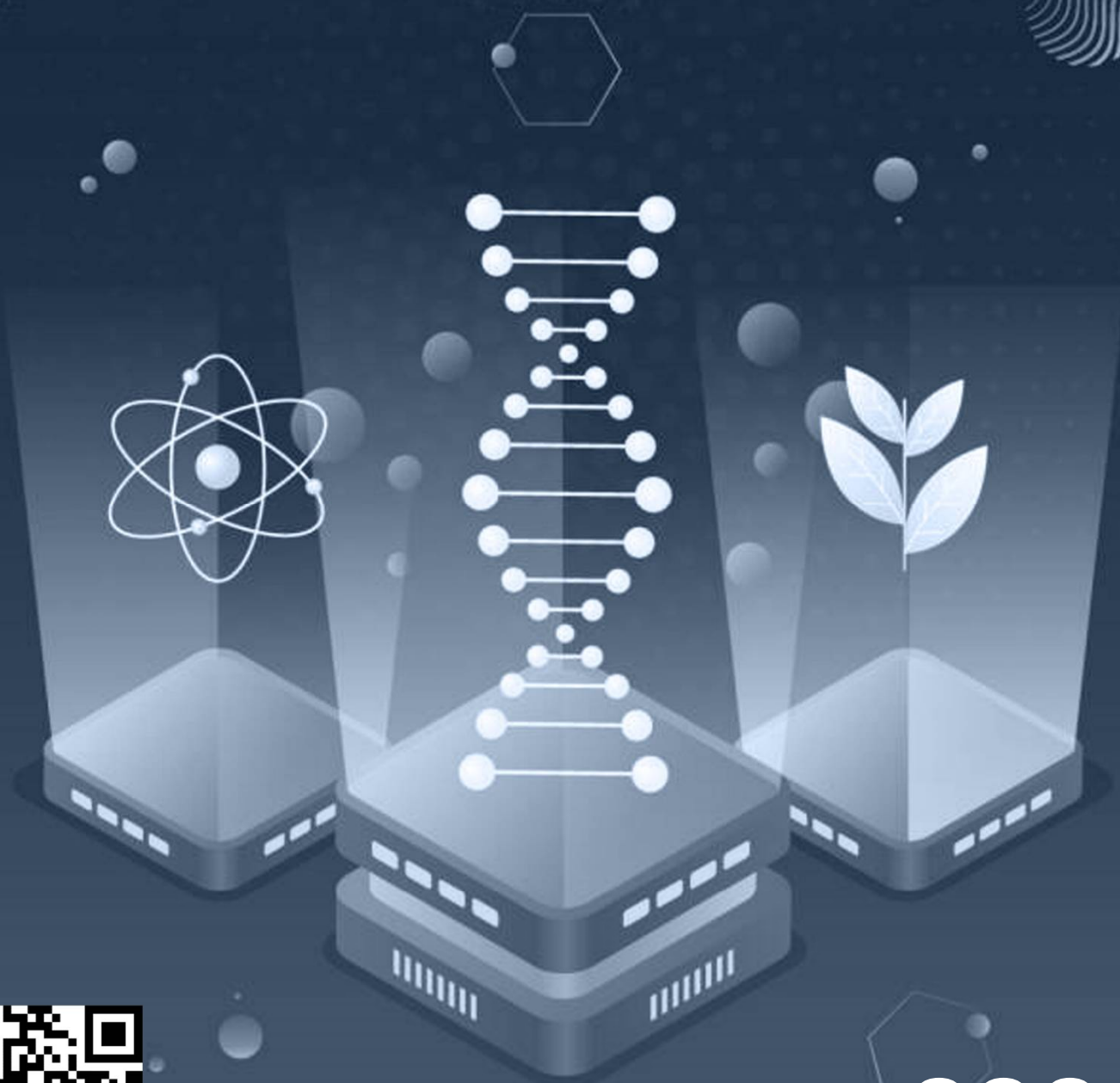

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

VOLUME 2, ISSUE 2 **2024**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

2 JILD, 2 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 2, HOMEP 2

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 2, ISSUE 2

TOSHKENT-2024

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «МА'МUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№2 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2024-2>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna
Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
dotsent Ma'mun Universiteti NTM

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI (INGLIZ TILI)

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Kalandarov Oybek Ruzimbayevich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Yakubov Muzaffar Kamildjanovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Samandarova Lola Sultanovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

FILOLOGIYA FANLARI (RUS TILI)

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Ruzmetov Surojbek Allaberganovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (NEMIS)

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (O'ZBEK TILI)

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar
akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Goncharov Yuriy Mixaylovich

Tarix fanlari doktori, professor
Altay davlat universiteti Rossiya

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent
Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),
dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyozova Mamlakat Tojiyevna

Tarix fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Urganch davlat universiteti

Xo'jamuratov Umarjon Rustamovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch pedagogika instituti

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor
Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor
Grodno davlat universiteti Belorusiya

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'gli

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Slepko Yuriy Nikolayevich

Psixologiya fanlari doktori, professor
Yaroslav davlat pedagogika universiteti

Xazova Svetlana Abduraxmanovna

Psixologiya fanlari doktori, dotsent Kostroma
davlat universiteti Belorusiya

Kalandarova Madina Baxadirovna

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Nazarova Maloxat Berdiboyevna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Xudaynazarova Salomat Ruzibaevna

Tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent pediatriya tibbiyot instituti

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Sultanov Samandar Maxmud o'g'li

Arxeolog (tadqiqotchi pedagog)

Ma'mun Universiteti NTM

FILOLOGIYA

1. Ашимханова Светлана Ашимхановна, Абдуллаева Айнур Аскарровна РОЛЬ СРАВНЕНИЙ КАК ОБРАЗНОЕ СРЕДСТВО В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ.....	8
2. Murodov G‘ayrat Nekovich EPOS VA ROMAN: ADABIY-BADIY BOG‘LANISHLAR.....	13
3. Чупонов Отаназар Отажонович РУКОПИСНЫЕ КНИГИ КАК ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК.....	20
4. Худайбергенова Умида Комилджановна СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ЭРГОНОМОВ.....	26
5. Pardayeva Sojida Ahmatovna WHAT IS PRAGMALINGUISTICS IN LINGUISTICS?.....	34
6. Зеленина Тамара Ивановна, Тойкина Ольга Владимировна МНОГОЯЗЫЧИЕ И МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ РАЗНОСТРУКТУРНЫХ ЯЗЫКОВ.....	39
7. Tursunbaeva Gulruh Mukhametovna SELECTED FEATURES OF FILM TRANSLATION AS THE KEY ISSUE IN ACQUIRING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE.....	45
8. Gadoyeva Mavlyuda Ibragimovna INSON TANA A‘ZOLARI HAQIDAGI TOPISHMOQLARNING LINGVOPOETIK XUSUSIYATLARI.....	51
9. Маркин Владимир Васильевич, Маркина Полина Владимировна СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ АДАПТАЦИЯ: СУЩНОСТЬ И ФУНКЦИИ.....	58
10. Ашимханова Светлана Ашимхановна, Абдуллаева Айнур Аскарровна РОЛЬ МЕТАФОР КАК ОБРАЗНОЕ СРЕДСТВО В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ.....	64
11. Абдиева Камола Аслидин кизи ОСНОВНЫЕ ЧЕРТЫ СОВРЕМЕННОГО ЭЛЕКТРОННОГО КОРПУСА.....	70

IQTISODIYOT

1. Xaydarov Ixom To‘xtayevich SUG‘URTA SOHASIGA OID TERMINLAR TAHLILI.....	76
2. Кипкеева Асият Магомедовна ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ НА РОСТ И РАЗВИТИЕ СТРАНЫ.....	81
3. Annazarova Barno Rustamovna RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA AHOLINI RO‘YHATGA OLISH JARAYONLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH HOLATINING TAHLILI.....	86

PEDAGOGIKA – PSIXOLOGIYA

- 1. Ибраимов Холбой Ибрагимович**
ЗАМОНАВИЙ ЖАМИЯТДА ИНКЛЮЗИВ ТАЪЛИМ МУАММОЛАРИ ВА
РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....92
- 2. Urazbaeva Dilbar Abdullaevna**
SUT BEZI SARATONI TASHXISLI BEMORLARDA KASALLIKKA MUNOSABAT TIPI
NAMOYON BO‘LISHINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....97
- 3. Kalandarova Madina Bahadirovna**
PERINATAL PSIXOLOGIYADA PSIXODIAGNOSTIK METODIKALARNI QO‘LLASH....105
- 4. Хазова Светлана Абдурахмановна, Рукавишников Дина Рафаиловна**
СВЯЗЬ ОТНОШЕНИЯ К БОЛЕЗНИ И ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СОСТОЯНИЯ
ЖЕНЩИН, ПЕРЕНЕСШИХ ХИРУРГИЧЕСКОЕ ВМЕШАТЕЛЬСТВО ПО ПОВОДУ
РАКА МОЛОЧНОЙ ЖЕЛЕЗЫ.....111
- 5. Jumaniyazova Imira Kamiljanovna**
INSULT KASALLIGINING TIBBIY - PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINING NAZARIY
VA AMALIY TAHLILI.....117
- 6. Sadikova Umida Botirovna**
QANDLI DIABET KASALLIGI TASHXISI QO‘YILGAN BEMORLARNING
PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....123
- 7. Парфёнова Татьяна Вячеславовна**
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ ЛИЧНОСТНЫХ
ИЗМЕНЕНИЙ КОСВЕННЫХ СВИДЕТЕЛЕЙ ЭКСТРЕМАЛЬНОГО
МАКРОСОЦИАЛЬНОГО СОБЫТИЯ.....128
- 8. Kasimova Xulkar Atabayevna**
NOGIRONLIGI BO‘LGAN TALABALARNING KOPING STRATEGIYALARI
BO‘YICHA OLINGAN NATIJALARNING PSIXOLOGIK TAVSIFI.....132
- 9. Силина Елена Алексеевна, Крюкова Татьяна Леонидовна**
СОЦИАЛЬНЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О НАСИЛИИ В ОТНОШЕНИЯХ ПАРТНЕРОВ.....138
- 10. Jumaniyozova Nasiba Ramatillayevna**
AUTIST BOLALAR BILAN ISHLOVCHI MUTAXASSISLARDA PSIXOLOGIK
STRESSNING NAMOYON BO‘LISHI.....144
- 11. Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna, Fozilova Sabohat Nodir qizi**
PEDAGOGLARDA KASBIY ZO‘RIQISHNI NAMOYON BO‘LISHI VA UNI
KORREKSIYASI.....149
- 12. Qurbonova Shaxloxon Bahodirovna**
GENDER IJTIMOIVLASHUV TUSHUNCHASI VA DIFFERENSIAL FARQLARNING
O‘ZIGA XOSLIGI.....155

TIBBIYOT

- 1. Abdullayev Ravshanbek Babajonovich, Bakhtiyarova Aziza Maqsudbekovna**
CLINICAL CHARACTERISTICS OF PEPTIC ULCER DISEASE IN ELDERLY RESIDENTS
OF THE KHOREZM REGION.....161
- 2. Назарова Малохат Бердибаевна, Адилбеква Дилором Бахтиёровна**
ВЛИЯНИЕ ХРОНИЧЕСКОГО ТОКСИЧЕСКОГО ГЕПАТИТА МАТЕРИ НА СОСТОЯНИЕ
ПЕЧЕНИ ПОТОМСТВА.....166

TARIX

- 1. Mustafa Demirci**
THE GREAT SCHOLAR OF THE MAMUNIDS PALACE: ‘ABU SAHL ISĀ B. YAḤYĀ AL
MASĪNĪ, THE TEACHER OF IBN SĪNA AND BĪRUNĪ, AND HIS UNDISCOVERED
SCIENTIFIC HERITAGE.....172
- 2. Нодира Кадамовна Нуруллаева**
ГОСУДАРСТВО МАЪМУНИДОВ: МЕЖНАЦИОНАЛЬНЫЕ ОТНОШЕНИЯ И
РЕЛИГИОЗНАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ.....184
- 3. Лухманова Зарина Талибовна**
ЭФФЕКТИВНОСТЬ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ: МЕТОДИКА РАСЧЕТА.....191
- 4. Ashirov Adhamjon Azimbayevich, Karimov Umrbek Davronbekovch**
O‘ZBEK XALQINING EKIN-TIKINCHILIK MAROSIMLARIDA DINIY VA MILLIY
QADRIYATLAR SIMBIOZI.....209
- 5. Matkarimova Sadokat Maksudovna**
XX ASR OXIRI – XXI ASR BOSHLARIDA TAOMLANISH MADANIYATI
TARAQQIYOTIDAGI O‘ZGARISHLAR.....215
- 6. Masharipova Gularam Kamilovna**
ABU RAYHON BERUNIY VA ABU ALI IBN SINO ASARLARINING XORIJDIFI
NUSXALARI HAQIDA.....220
- 7. Ғайбулла Бобоёрв Боллиевич, Шоҳрухмирзо Исмоилов Закиржон ўғли**
АБУ РАЙХОН БЕРУНИЙНИНГ “ОСОР УЛ-БОҚИЙА” АСАРИДАГИ ЎҒУЗ ТУРКЛАРИ
БОШҚАРУВЧИЛАРИНИНГ УНВОНИ “ХОНУВТА”МИ ЁКИ “ЖАБҒУЙА”?.....231
- 8. Abdalov Umidbek Matniyazovich, Pulatov Muhridin**
XORAZMSHOHLAR DAVLATIDAGI IJTIMOY-IQTISODIY MUNOSABATLARGA OID
BA’ZI MASALALAR.....236
- 9. Egamberdieva Nigora Azadovna**
O‘ZBEKISTONDA DAVLATCHILIK SHAKLLANISHINING OMILLARI VA TARIXIY
ILDIZLARI.....242
- 10. Davlatova Saodat Tilovberdiyevna, Matkarimova Nazokat Maksudovna**
МАЪМУНИЙ ХОРАЗМШОҲЛАР ДАВЛАТИНИНГ “ОЛТИН ДАВРИ”
ВА МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ ОЛИМЛАРИНИНГ МУСИҚА ИЛМИ
СОҲАСИДАГИ ФАОЛИЯТИ.....249

Kasimova Xulkar Atabayevna,
PhD., Ma'mun Universiteti
“Psixologiya va tibbiyot” kafedrası
dotsenti Xiva, O'zbekiston
E-mail.: x.a.kasimova@gmail.com

NOGIRONLIGI BO'LGAN TALABALARNING KOPING STRATEGIYALARI BO'YICHA OLINGAN NATIJALARNING PSIXOLOGIK TAVSIFI

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.12515638>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada nogironligi bo'lgan talabalarning koping strategiyalarini o'rganish natijalari keltirilgan. Koping strategiyalarining psixologik maqsadi stresli vaziyatlardan qochish yoki ko'nikishga harakat qilish va shu bilan birgalikda stresli holatlarni bartaraf qilish orqali insonni ijtimoiy hayot talablariga iloji boricha moslashtirish xaqida fikr yuritilgan. Koping strategisi haqidagi xorij psixologlarining qarashlari va muammoni o'rganishga oid koping strategiyasi asosida olingan natijalar bo'yicha xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: nogironlik, nogironlik turlari, koping strategiya, yenga olish, psixologik himoya, cheklangan sog'liq imkoniyatlari.

Kasimova Xulkar Atabayevna,
PhD., Associate professor of “Psychology” department of
Mamun University. Khiva, Uzbekistan
E-mail.: x.a.kasimova@gmail.com

PSYCHOLOGICAL DESCRIPTION OF THE RESULTS OBTAINED BY THE COPING STRATEGIES OF STUDENTS WITH DISABILITIES

ABSTRACT

This article presents the results of the study of copy strategies of students with disabilities. The psychological purpose of Koping strategies is to try to avoid or get used to stressful situations, and at the same time to adapt a person as much as possible to the requirements of social life by eliminating stressful situations. The opinions of foreign psychologists about the Koping strategy and conclusions on the results obtained on the basis of the koping strategy for the study of the problem are given.

Keywords: disability, types of disability, copy strategy, acquisition, psychological protection, limited health opportunities.

Касимова Хулкар Атабаевна,
PhD., доцент кафедры “Психология”
Университета Мамуна, Хива, Узбекистан
E-mail.: x.a.kasimova@gmail.com

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ РЕЗУЛЬТАТОВ, ПОЛУЧЕННЫХ ПРИМЕНЕНИЕМ СОВРЕМЕННЫХ СТРАТЕГИЙ СТУДЕНТОВ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ

АННОТАЦИЯ

В данной статье представлены результаты исследования копировальных стратегий студентов с ограниченными возможностями. Психологическая цель стратегий преодоления состоит в том, чтобы попытаться избежать стрессовых ситуаций или привыкнуть к ним и в то же время максимально адаптировать человека к требованиям социальной жизни путем устранения стрессовых ситуаций. Приведены мнения зарубежных психологов о стратегии копинга и выводы по результатам, полученным на основе стратегии копинга для изучения проблемы.

Ключевые слова: Инвалидность, виды инвалидности, стратегия копирования, приобретение, психологическая защита, ограниченные возможности здоровья.

KIRISH VA DOLZARBLIGI.

Nogironlik – kasallik, shikastlanish, baxtsiz hodisalar tufayli butunlay yoki ma’lum muddat mehnat qobiliyatini yo’qotish xisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 15 oktyabrda imzolangan “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risidagi” gi O‘RQ-641sonli Qonunining 3-moddasida **nogironligi bo‘lgan shaxs** — ijtimoiy yordam va himoyaga, jamiyat va davlatning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy hayotida boshqalar bilan birga teng to‘liq va samarali ishtirok etish uchun shart-sharoitlar yaratilishiga muhtoj barqaror jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo‘lgan shaxs sifatida ta’riflangan. [1].

Nogironligi bo‘lgan shaxslarda cheklangan sog‘liq imkoniyatlari mavjudligi sababli ularda stresli vaziyatlar va hayotdan qoniqish xissining pasayishi kuzatilgan. Shu jixatlarni inobatga olib biz tadqiqotimizda “Koping strategiyalarini” qo‘llashni zarur deb topdik.

Psixologiya yo‘nalishiga Koping xulq-atvor XX asrning ikkinchi yarmida kirib kelgan. Koping xulq-atvor ingliz tilidan olingan bo‘lib “core, to core” – yenga olish, bartaraf qilish degan ma’nomlarni bildiradi. Ushbu terminni birinchi bo‘lib L.Merfi 1962 yil bolalarda inqroz davrida muammoni qanday qilib yengishni o‘rganish vaqtida foydalangan. A. Maslau yesa terminni fanga kiritgan xisoblanadi.

Koping strategiyalarining psixologik maqsadi stresli vaziyatlardan qochish yoki ko‘nikishga harakat qilish va shu bilan birgalikda stressli holatlarni bartaraf qilish orqali insonni ijtimoiy hayot talablariga iloji boricha moslashtirishdan iboratdir. Stress bilan kurashish uchun har bir kishi o‘zining shaxsiy tajribasi (shaxsiy resurslar - koping resurslari) asosida o‘zining koping strategiyalaridan foydalanadi [2].

Xorijiy mutaxasislarning fikriga ko‘ra koring xulq-atvoring turli xil strategiyalari mavjud bo‘lib, insonlar ulardan qiyin xayotiy vaziyatlarga duch kelgandagina foydalanadilar. Bunday vaziyatlar nogironligi bo‘lgan shaxslarda ko‘p uchrab turadi. Nogironligi bo‘lgan shaxslarda cheklangan sog‘liq imkoniyatlarining mavjudligi ular xayotida stresli vaziyatlarning kelib chiqishiga sabab bo‘ladi. Ushbu vaziyatdan chiqib ketish esa ularning aynan qanday koping strategiyalarini tanlashiga bog‘liqdir. Kimdir ushbu jarayonda muammoni hal qiluvchi strategiyalarni tanlasa, boshqasi muammodam qochuvchi yoki muammoni chetlab o‘tuvchi koping strategiyalarni tanlaydi. Shu jarayonlarni to‘liq o‘rganish esa bizlarga kelajakda nogironligi bo‘lgan shaxslar bilan yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammoli stresli vaziyatlarni oldini olishimizga yordam beradi.

Koping uslubi stressli vaziyatga shaxslarning javob berish reaksiyasini uch turga ajratadi: inson xatti - harakatlariga kelsak, ular

- taslim bo'lish,
- qochish,
- ortiqcha kompensatsiya [3].

Koping strategiyalari ko'pgina chet el adabiyotlarida yengish strategiyasi nomi bilan ataladi. Bu odamlarni stress va muammoli vaziyatni yengishga yordam beradi. Stressni engish uchun ishlatiladigan bilim, hissiy va xulq-atvor strategiyalarini va umuman, kundalik hayotning psixologik qiyin vaziyatlarini birlashtiradi deyiladi. Ushbu kontseptsiya Rossiya psixologik maktabida keng qo'llaniladigan va chuqur rivojlangan tushuncha sanaladi.

METODLAR VA O'RGANILISH DARAJASI.

Koping strategiyalari uzoq va murakkab tarixga ega keng tushunchadir. Koping strategiyalari xorijiy va mahalliy psixologiyada XX asrning 50-60 yillarida o'rganila boshlandi. Koping tushunchasi birinchi marta R. Lazarus va S. Faulkman tomonidan stressning tranzaksion modeli doirasida kiritildi. Ushbu modelga ko'ra, stress va his-tuyg'ular atrof-muhit jarayonlari va odamlarning o'zaro ta'siri natijasidir. (R. Lazarus va S. Faulkman, 1984, p. 141) . Faktor tahlilining natijalariga ko'ra, ikki turdagi koping ajratildi: muammoli (stressning manbasini yengishga qaratilgan) va hissiy yo'naltirilgan (stressor tufayli yuzaga kelgan hissiyotlarni bartaraf etishga qaratilgan).

Shu bilan birgalikda shaxs buzilishlarida koping strategiyalarni aniqlashga oid tadqiqotlarni chet el olimlaridan J.Perru, P.Cramer, rus olimlaridan F.B.Bassin, V.A. Tashlykov, F.Ye. Vasilyuk, A.A. Nalchadjyan, L.I. Ansiferova, N.A. Sirot, L.Bellak, S.Bellak, Ye.S.Ramonova, L.R.Grebennikov, R.M.Granovskayalarda kuzatish mumkin. Bundan tashqari sog'lom bolalar va rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalardagi shaxsiy xususiyatlarni rivojlanishi bo'yicha qarashlarni B.G.Ananyev, L.I.Bajovich, A.N.Leontyevni tadqiqotlarida kuzatish mumkin.[7]

Bu yo'nalishdagi tadqiqotlar qatoriga quyidagilarni ham kiritishimiz mumkin. Jumladan Ye.S. Zayseva i I.G. Marakushina DSP tashxisi qo'yilgan o'spirinlarda koping strategiyalari,[4] S.L. Bogomaz i S.F. Pashkovich– mushak-skelet tizimi muammolari bo'lgan odamlarning koping strategiyalari muammosi.[5] V.N. Dvorak, S.A. Stanibuly asarlarida o'smirlar va nogiron talabalarning engish xatti-harakatlari masalalari ko'rib chiqilgan., Chet el psixologiyasida N.G. Reguera, P.A. Parmelia nogiron odamlarda depressiya paydo bo'lishini bashorat qilish nuqtai nazaridan engish xatti - harakatlari muammosini ko'rib chiqdilar.

TADQIQOT NATIJALARI.

Tadqiqotda tanlangan metodika E.Xaymning «Shaxsiy koping strategiyalar diagnostikasi» testidir. Ushbu metodika E.Xaym tomonidan 1980-yillarda saraton kasalligi bilan og'rigan bemorlarni kuzatib, kasallikni yengish mexanizmlarini aniqlash maqsadida yaratilgan. Ushbu metodika V.M.Bexterev nomli Psixonevrologiya institutining klinik laboratoriyasida professor L.I.Vasserman tomonidan moslashtirilgan. E.Xaym tomonidan taklif qilingan «Shaxsiy koping strategiyalar diagnostikasi» metodika xususiyatlari quyidagichadir:

birinchidan, nevropsixiatrik kasallik bilan og'rigan bemorlarda patologiyaning kelib chiqish sabab va xususiyatlarini o'rganishga mo'ljallangan;

ikkinchidan, stressli vaziyatlarda odamlarning o'z xatti-harakatlarini boshqarishda;

uchinchidan, guruh yoki individual psixoterapiyani o'tkazishda muammoga bardoshlilikini aniqlashda;

to'rtinchidan, sog'lom yoki nevropsixiatrik kasalligi bo'lgan insonlar stressga duchor bo'lganlarida xatti-harakatlarini moslashuvchan shakllarini shakllantirishni hisobga olgan holda, psixogigiyenik va psixoprofilaktik dasturlar tayyorlashda;

beshinchidan, o'z xatti-harakatlarini ongli va obyektiv baholay olmaydigan bemorlarda qo'llash samara bermaydi.

Metodika stress bilan kurashishni individual uslubini aniqlash uchun mo'ljallangan. Undan xulq-atvor shakllarini va shaxsiy resurslarini diagnostika qilish uchun foydalaniladi. Mazkur metodika dominant koping strategiyani o'rganishga qaratilgan bo'lib, vaziyatga bog'liq bo'lgan 26

ta maxsus koping variantlarni aniqlash imkonini beradi. Ushbu koping mexanizmlari psixik faoliyatni uchta asosiy sohasiga muvofiq bo'lingan. Bular kognitiv, emotsional, xulq-atvor sohalaridir. Bundan tashqari mazkur metodika koping strategiyani adaptiv, noadaptiv yoki nisbatan adaptivligini aniqlash imkonini beradi. Sinaluvchilarga xulq-atvori bilan bog'liq bir nechta tasdiqlar taklif qilinadi. Ko'pchilik holatlarda stressli vaziyatlarda, yuqori hissiy tajanglik holatingizda o'zingizni qanday tutishingizni eslang va shu vaziyatingizga mos bo'lgan holatlarni doira bilan belgilang deb aytiladi. A, B, V bo'limlaridan faqat bitta javobni tanlang. Jami uchta javob tanlash kerakligi aytiladi.

Ma'lumki Koping-strategiyalari uchta guruhga bo'linadi: kognitiv; emotsional; xulq-atvor. Javoblarda asosan sifat-mazmun tahlilidan foydalaniladi. Kalitda har bir ta'kid muayyan koping-strategiyasi bilan bog'langan.

Agar respondent unga eng tanish bo'lgan konkret ta'kidni tanlasa, tegishli koping-strategiyasi u uchun odatiy bo'ladi deb taxmin qilinadi. Stressni yengib o'tish strategiyalari quyidagicha: produktiv, bilvosita produktiv va produktiv bo'lmagan. P - produktiv koping-strategiyalari (stressni tez va muvaffaqiyatli yengishga yordam beradi-3-ball); BP - bilvosita produktiv koping-strategiyalari (ba'zi vaziyatlarda yordam beruvchi, masalan, unchalik muhim bo'lmagan yoki ozgina stressda -2 ball); PB- produktiv bo'lmagan (stressni bartaraf etmaydi, aksincha, uning kuchayishiga hissa qo'shadi 1 ball) tarzida baholanadi. E.Xaym xulq-atvor koping strategiyasini muammoni yengish imkoniyatlariga ko'ra uchta asosiy guruhga ajratgan. Bular: adaptiv koping, qisman adaptiv koping, adaptiv bo'lmagan koping. Yig'ilgan natijalar quyidagicha belgilanadi. Adaptiv koping 8-9 ball; qisman adaptiv koping 5-7 ball; adaptiv bo'lmagan koping 3-4 ball. Psixik faoliyat sohasidan qat'iy nazar koping adaptiv bo'lsa, samarali bo'ladi va muammoli vaziyatda konstruktiv yechim topish imkonini beradi. Qisman adaptiv bo'lgan koping vaziyatlarda muammo yechimini topish yo'llarini izlash, bir necha omillarni ko'rib chiqish[8], stresslarni tez va oson yengib o'tishga qaratiladi. Bunday shaxslarda hamkorlikdagi faoliyatga intilish kuzatiladi. Noadaptiv kopingda muammolardan qochish o'z kuchi va intellektual resurslaridan foydalanmaslik, e'tiborsizlik, qiyinchiliklarni hal qilishdan ko'ra undan qochishga intilish kuzatiladi, bu esa shaxslararo munosabatlarga putur yetkazadi.

“Nogironligi bo'lgan talabalarning koping strategiyalarini psixologik tavsifi” mavzusidagi ilmiy tadqiqotlarimiz Urganch davlat universiteti, Buxoro davlat universiteti, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Urganch davlat pedagogika institutida jami 60 nafar respondent bilan o'tkazildi. Tadqiqotimiz obekti sifatida nogironligi bo'lgan talabalar tanlab olindi. Nogironligi bo'lgan talabalarning kognitiv, emosional, hulq-atvor koping strategiyalarini o'rganishga qaratilgan metodikalar tanlandi. Jumladan Ye.Xeym tomonidan taklif qilingan «Shaxsiy koping strategiyalar diagnostikasi» metodi stress bilan kurashishni individual uslubini aniqlashga mo'jallangan.

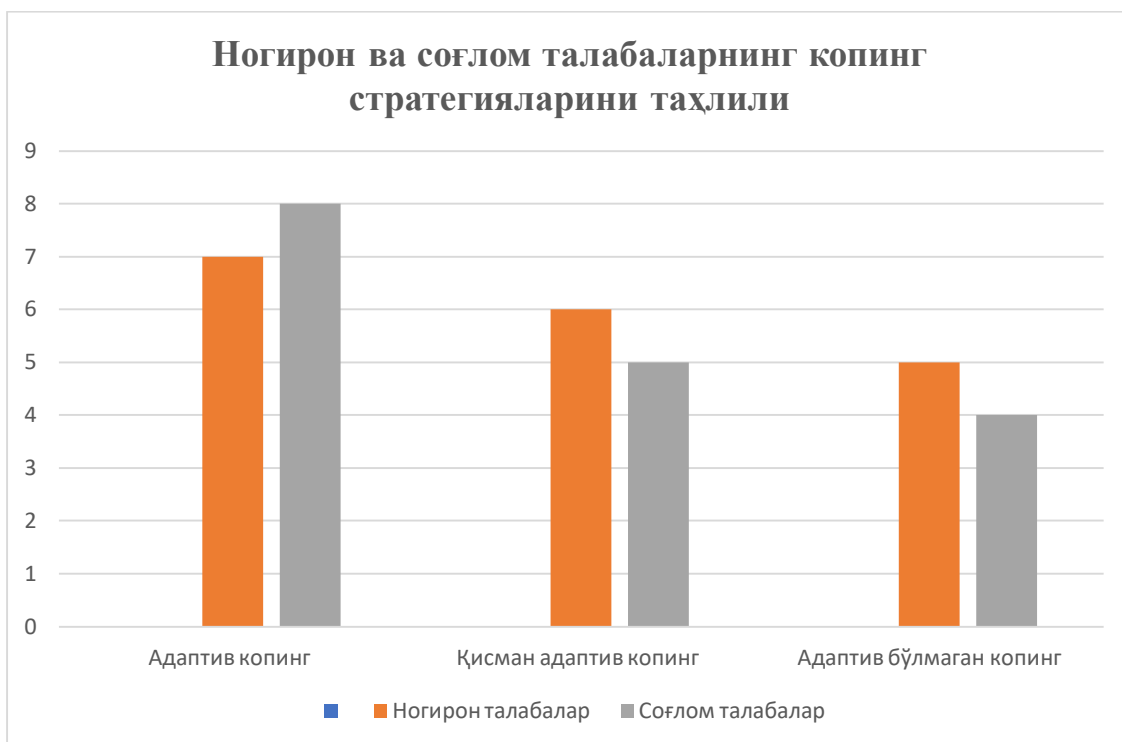
Olingan natijalarni Ye.Xeym nazariyasiga asosan talqin qilish

- 1.Xatti-harakatlarining moslashuvchan variantlari (adaptiv)
- 2.Moslashuvchan bo'lmagan xatti-harakatlar variantlari
- 3.Nisbatan moslashuvchan koping xatti-harakatlar varianti .

Olingan natijalarni Ye.Xeym nazariyasiga asosan talqin quyidagi jadvalda aks ettirilgan

Shkalalar	Sog'lom talabalar	Nogironligi bo'lgan talabalar
Xatti-harakatlarining moslashuvchan variantlari (adaptiv)	12	10
Nisbatan moslashuvchan koping xatti-harakatlar varianti. (qisman adaptiv koping)	10	11
Moslashuvchan bo'lmagan	8	9

xatti-harakatlar variantlari (adaptiv bo‘lmagan)		
--	--	--

XULOSALAR.

О‘tkazilgan ilmiy tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi takliflarni berishni asosli deb topdik.

1. Nogironligi bo‘lgan talabalarning psixologik xolatini korreksiya qilish bo‘yicha bilim darajasini muntazam oshirib borish.

2. Nogironligi bo‘lgan talabalar o‘zlarining cheklangan sog‘liq imkoniyatlari obektiv qabul qilishlariga yordam berish.

3. Respondentlarni koping strategiyalarini diagnostika qilish.

4. Qisman adaptiv va adaptiv bo‘lmagan koping strategiyalarga ega bo‘lgan respondentlarimizni emosional xolatlarini va muammoga chidamlilik darajasini aniqlab korreksion va terapevtik chora tadbirlarni belgilab olish.

5. Diagnostika natijalariga asosan korreksion dasturni tuzish va psixologik treninglar o‘tkazish.

6. O‘tkazilgan korreksion dastur va trening mashg‘ulotlaridan keyin so‘rovnomani qayta o‘tkazish, natijalarni tahlil qilishdan iborat.

Iqtiboslar / References / Сноски

[1] O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 15 oktyabrda imzolangan “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risidagi” gi O‘RQ-641sonli Qonuni.

[2] Набиуллина Р.Р., Тухтарова И.В. Механизмы психологической защиты совладания со стрессом (определение, структура, функции, виды, психотерапевтическая коррекция): учебное пособие. – Казань 2003.

[3] Попова Т.М. Деструктивные копинг-ресурсы как фактор риска девиантного поведения подростков с ограниченными возможностями здоровья // Казанский педагогический журнал. – 2015.

[4] Зайцева Е.С. Психологический анализ копинг- стратегий у подростков с детским церебральным параличом // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 3. – С. 638–647.

[5] Богомаз С.Л., Пашкович С.Ф. Особенности копинг-стратегий людей с ограниченными возможностями // Вектор науки ТГУ. Серия Педагогика, психология. – 2014. – № 3 (18). – С. 166–168.

[6] Источник: Р.Р. Набиуллина, И.В. Тухтарова Механизмы психологической защиты и совладания со стрессом (определение, структура, функции, виды, психотерапевтическая коррекция. Учебное пособие. – Казань, 2003, С. 23-29).

[7] О.Б.Богдошина. Аутизм: определение и диагностика. Донецк.1999 г.112 -С. 23-29.

[8] Уразбаева Д. А. ОНКОЛОГИК БЕМОРЛАР ИЖТИМОЙ-ПСИХОЛОГИК ҲОЛАТИНИ ТАДҚИҚ ҚИЛИШ ХУСУСИЯТЛАРИ //НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ “MAMUN SCIENCE”. – 2023. – Т. 1. – №. 1.

ISSN 2181-9696

Doi Journal 10.26739/2181-9696

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

2 JILD, 2 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 2, HOMEP 2

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 2, ISSUE 2

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000